

Tartalom

A kultúra jelentése, jelentősége és értéke. A kultúra és az ember, a kultúra és a társadalom kapcsolata: a közös kultúra, mint a nemzeteket összetartó erő, illetve a kultúrák különbözősége, ami viszont elválasztja a népeket, stb... Annak az alapvető fontossága, ami az emberek fejében van, hogy mi minden függ ettől. A mai világ jelentős kulturális változásai, a kulturális sokszínűség csökkenése és megőrzése.

Megjegyzés

19 oldal, 5500 szó. A kultúra fejezet bevezető darabja, mely széleskörű, általános áttekintést ad a kultúráról.

A kultúra és az ember

(Azonosító: 103; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Ember

Társadalom

Csoportok

Politika

A gazdaság elmélete

A gazdaság gyakorlata

Kultúra

A kultúra és az ember

Alkotás

A művészet funkciói és befogadása, az ízlés

Az alkotások megítélésének tényezői

A minőség felismerése a művészetben

Érdekes kulturális jelenségek

Tudomány

Oktatás

Vallás

Elvek, szabályok, normák

Etika

Egység

Program

Az ember élete

1. A kultúra mibenléte	2	—
2. A kultúra jelentősége	4	
3. A kultúra és az ember	5	1
4. A kultúra és a társadalom	7	
5. Annak az alapvető fontossága, ami az emberek fejében van.....	11	—
6. A kultúra változása.....	14	
6.1. A kultúra tehetetlensége és néhány már említett hatás	15	2
6.2. A mai világ jelentős kulturális változásai	15	
6.3. A kulturális sokszínűség csökkenése és megőrzése	18	—

1. A kultúra mibenléte

1) Definíció \$

Tágabb tekintetben kultúrának nevezem a következők összességét:

- Ahogyan emberek egy csoportja él. (Közös szokásaik, módszereik, stb...);
- Ami a fejükben közös. (Pl. a nyelvük, hiedelmeik, jellemző mentalitásuk, ízlésviláguk);
- Jellemző alkotásaik, közös hőseik.

Ezekből azonban kiviszem a kívülről meghatározott dolgokat.

Merthogy például az is közös a fejünkben, a szokásainkban, hogy minden magyar, (de minden ember is) szeret levegőt venni – erre azonban kénytelenek vagyunk, nem is tehetnénk másként, illetve olyan sincs, hogy az egyik kultúra lélegzik, a másik meg nem. **A kultúrába tehát csak olyan dolgok tartoznak, amelyek másképp is lehetnének egy kultúrán belül, illetve gyakran másképp is vannak kultúrák között: a kultúra többféle lehet.**

Szokás azonban ennél **szűkebben** beszélni a kultúráról, különösen, kivenni belőle a politikát és a gazdaságot (melyek egyébként nagyon is részei egy csoport életének). Magam is elkülönítve, külön fejezetekben tárgyalom ezeket.

A könyvben máshol használok még egy fogalmat, a **társadalmi formát**, mely közel áll a kultúrához. Társadalmi formának nevezem a rendet, amelyben élünk. A különbség az, hogy ott ezen a renden van a hangsúly, míg a kultúránál azon, ami közös bennünk. A kettőnek mindenképp van metszete, például a szokások – de mondjuk a nyelv vagy az alkotások már nem részei a formának, a rendnek.

2) Csoportok

A kultúra tehát emberek egy csoportjának közös szokásai, hiedelmei, művészete, stb... Miféle csoportok lehetnek ezek?

○ Kisebb és nagyobb csoportok

Van ugye a **nemzeti kultúra**, amely sok-sok embert jelent. Kisebb csoportoknak is lehet azonban sajátos kultúrája, ezt nevezzük **szubkultúrának**; gondoljunk mondjuk a rockerek sajátos zenéjére, viseletére, kultúrhőseire, stb...

A **szubkultúrák** tagjai **részben osztják** az őket magukba foglaló **nagyobb csoport, nemzet kultúráját** is, mint amikor a rocker magyarul beszél és tudja, ki az az István király. Egyszersmind a szubkultúrák **gyakran átívelnek különféle kultúrákat**, mint ahogyan vannak magyar és amerikai rockerek is, stb... (És így együtt már nem is olyan kicsik.)

Említsük meg továbbá, hogy a **nemzeti kultúráknál is léteznek nagyobb kulturális körök**, mondjuk a keresztény kultúrkör, mely számos nemzetet magába foglal – ugyanakkor nem egységes, az általa felölelt nemzeti kultúrák (pl. a magyar, a német vagy az amerikai) ugyan mind keresztény kultúrák, ezen felül azonban sok mindenben különböznek is egymástól.

○ Térben együtt élő és szétszórt csoportok

Egyrészt egy nemzet tagjai jellemzően egy helyen, egy országban élnek – másrészt ez rájuk nézve sem feltétlen igaz, gondoljunk a sok kivándorolt, külhoni magyarra, vagy a magyar és amerikai rockerekre, akik mégis ugyanahhoz a szubkultúrához tartoznak.

Jellemző továbbá, hogy különféle kultúrák léteznek egymás mellett, mint a különböző nemzetek.

Valamint itt jegyzem meg, hogy a különböző kultúráknak időben is van kiterjedésük, bár változó, hogy mennyi ideig maradnak fenn. Amit érdekes észrevenni, hogy bár ugyanarról a kultúráról beszélünk, a csoport tagjai, az emberek cserélődnek.

3) Emberi és nem emberi kultúrák

Kultúrája mindenekelőtt az embernek van. (Bár ha léteznek más, hasonlóan értelmes lények, akkor minden bizonnyal nekik is.) Ismertek továbbá bizonyos állati kultúrák is, különösen a főemlősöknél (pl. a csimpánzoknál).

Amit náluk leginkább az eszközhasználatból lehet látni, abból, ahogy az állatok a saját csoportjukra jellemző, más csoportoktól eltérő módon használják az eszközeiket. De vannak kultúra utaló jelek másféle állatoknál is, például a ceteknél.

1

2. A kultúra jelentősége

A kultúra rendkívül erős és széleskörű jelentőséggel bír az emberre és a társadalomra.

2

Lásd ehhez először is **itt alább a kultúra és az ember, illetve a kultúra és a társadalom pontokat.**

Bennük többek között a következőket:

3

- **A kultúra hatását az emberek elméjére – azon keresztül pedig az életükre, viszonyaikra és a társadalomra.** (Egyebek mellett azt is nagyrészt a kultúra ülteti belénk, hogy mit tekintünk etikusnak, mi jelenti a sikert.) Annak az alapvető fontossága, ami az emberek fejében van.
- **A közös kultúra a csoportot, a nemzetet összetartó erő – a különböző kultúra ugyanakkor el is választja** egymástól a különböző csoportokat, nemzeteket.
- **A kultúra, a mentalitás áthatja a nemzet megannyi aspektusát,** a munkamoráltól kezdve, az utcarenden keresztül a műalkotások stílusáig.
- A mai új kulturális környezet, ami nem feltétlenül pozitívan járul hozzá a fennmaradásunkhoz.

4

De **más témákban** is számos utalás található a kultúra jelentőségére.

5

Így:

- **A csoport kultúrájának hatása a csoport, illetve a kultúra túlélésére.** (Például azok a csoportok, melyek kultúrája nem támogatja a tagok közötti együttműködést, meggyengülnek, kiszelektálódnak.) ('Az evolúció logikája' téma.)
- **A társadalmi antropikus elv,** mely egyfajta magyarázatot nyújt arra, hogy miért olyan a jelenlegi társadalom, kultúra amilyen: azért, mert olyannak kell lenniük, ami elősegíti a fennmaradásukat – másképp már nem lennének itt. ('A forma alapjai')
- **Nemiség**
 - **A nemiség kultúrája. A nemi viszonyok változatossága,** illetve, hogy azokat nagyrészt a kultúra határozza meg.
 - **A homoszexualitás elutasítása** leginkább kulturális eredetű.
 - Az, hogy **mi számít normálisnak,** szintén nagyrészt a kultúrától függ. ('A szexualitás összetettsége', 'Lelki betegségek')
- **Vannak erőszakosabb és kevésbé erőszakos kultúrák.** ('Agresszió')
- **Kultúráról-kultúrára változó, hogy kit, mit tekintenek szépek.**
- **Mint ahogyan az is, hogy mi az érték.** ('Értékek')
- **Az üzleti kultúra** az általános kultúrában gyökerezik.
- A társadalmi **kisebbségekkel, azok felzárkózásával** kapcsolatban a kultúra gondok forrása lehet. A felzárkózással járó asszimiláció. ('A csoportok problémáinak kezelése')

6

7

8

- A kultúra hatása arra, hogy melyik országban **mennyi gyerek születik**. ('Globális problémák')

Lásd még 'A megismerés buktatói' és a 'Hazugság' témákban azok kulturális vonatkozásait.

Itt említhető végül **a felhalmozott kultúra, tudás fontossága**, hogy sok, ma már természetesnek vett ismeret, módszer ha jobban megnézzük, nem is annyira magától értetődő; mint mondjuk a kenyérsütés vagy a számok helyiértékes írása. A hasonló felismeréséhez idő és lelemény kellett – érdemes tehát megbecsülni ezt a tudást.

Hasonló értéket képviselnek a minőségi **művészeti alkotások**, zenék, irodalmi művek, stb... is, mert ezek léte, a lehetőség, hogy örömet nyerhetünk belőlük, sem eleve adott: a kultúrkinccs tehát valóban **kinccs**. Lásd ehhez a 'Szélmegoldások' témában a pótolhatatlan dolgok között a kulturális örökséget.

3. A kultúra és az ember

1) Az ember kulturális lény is

Egyfelől, ami az ember fejében van, az nagyrészt másoktól, a kultúrából származik.

Amit aztán maga is továbbad, közben pedig maga is hatással lehet a kultúrára.

Lásd a 'Mi vagyok és mi nem?' témában más emberek, a kultúra hatását ránk; valamint itt alább annak a fontosságát, ami az emberek fejében van.

Másfelől pedig minden ember része valamilyen kultúrának.

A kultúra pedig, az, hogy az ember melyik kultúrához tartozik, jelentős hatással van a szemléletmódjára, viselkedésére. **Sokan közben nem is nagyon lépik át saját kultúrkörük határait**, azon belül mozognak szellemileg, azon belül érintkeznek – nem is csoda, hogy hajlamosak az adott kultúra által beléjük plántált dolgokat objektívnak tekinteni, azaz, **mintha a sajátjuk volna az egyedüli igaz vallás, csak ők tudnák jól, mi a helyes, mi a siker**.

(Pedig ugye, a kultúrák különböznek, az ember saját kultúrája is lehetne másféle, kaphatott volna másféle vallást, elveket is.)

Továbbá, **az embereknek igényük is van a kultúrára** – mely kapaszkodókat biztosít a számukra, eligazítja őket, hogyan éljenek, szép dolgokat mutat nekik, elszórakoztatja őket, beszédtémát ad, stb... Illetve, mint látni fogjuk, a kultúrára **közösségi szinten is** nagy igény van: a közös kultúra az egyik legjelentősebb összetartó erő a csoportok, nemzetek számára.

2) A kultúra átadása-átvétele

Hogyan kerül át a kultúra egyik emberből a másikba?

○ Megfigyeléssel

Amikor az egyik ember látja, hogyan élnek, hogyan csinálják a többiek, és azt ő is magáévá teszi.

○ Neveléssel

Ahogy a szülők belenevelik a saját vallásukat, etikai elveiket, sikerkritériumaikat a gyerekebe, stb...

○ Intézményesített neveléssel

Ahogy az iskola beoltja a tanulókat a nemzeti kultúrával, irodalommal, népdalokkal, stb...

Ezek által egyúttal a populációban is terjed, fennmarad a közös kultúra.

3) Dolgok, melyek az őket alkotó, bennük résztvevő emberektől elválva is léteznek

Emlékszünk rá, hogy a **kultúra** (nyelv, szokások, stb...) fennmarad, miközben a tagjai cserélődnek: a kultúrának is van tehát annak aktuális tagjaitól elkülönült létezése – de ezt más dolgokról is el lehet mondani.

Például a különböző **szervezetekről**, vállalatokról, de mondjuk a **rendezvényekről** is: például a Sziget Fesztivál is létezik, függetlenül attól, hogy adott időben éppen kik látogatják, szervezik.

Lásd még ehhez 'A minőség felismerése a művészetben' témában, hogy a **nagy műveket** is inkább felfedezik, mintsem feltalálják, megalkotják.

4) A biológiai forma és a kultúra kapcsolata

A kultúra – és az emberi forma, a testünk, az agyunk biológiai tulajdonságai is összefüggésben állnak egymással, többféleképpen is:

○ Nemiség

Az, hogy az ember két alapvető formában, **férfiként és nőként létezik, nagymértékben beépült a kultúránkba** is: a nemi szerepeket, hogy a férfiaknak és a nőknek hogyan illik viselkedniük általában és egymással; illetve a szexualitás, a párválasztás, a családi élet kultúráját, ezek létezését, is alapvetően annak köszönhetjük, hogy biológiailag egy ilyen formában sikerült megjelenünk – és akkor még a mindezek által ihletett számtalan alkotásról, versekről, zenékről, filmekről nem is beszéltünk.

A másik oldalról pedig **a kultúra**, a szerepek, a társadalmi normák által gyakran **támogatja a biológia formát**, különösen, ahogy ezek ösztönzik a családalapítást, gyermekvállalást – a szaporodást.

Lásd ehhez a társadalmi forma kompatibilitását a biológiaival, ‘A boldogság eredete és a forma hatalma’ témában.

○ Fennmaradás

Mint alább utalok rá, a kulturális változások (pl. hogy újabban kisebb a hangsúly a családalapításon) az egyik eleme annak, ahogyan az ember újabban egyre inkább kivonja magát a biológiai forma hatalma alól – ami a biológiai forma fennmaradására is hatással lehet.

○ Evolúció és hajlamok

Az evolúció (közelebről a csoportselekción) és a kultúra kapcsolatára utaltam fentebb, hogy ugyanis a (befelé) nem kellően együttműködő csoportok meggyengülnek, kiszelektálódnak – elősegítve ezáltal az együttműködés kultúráját. **Másrészt**, az emberben meglévő biológiai hajlamok (például a kívülállók iránti elutasítás) is át tudnak kerülni a kultúrába, egyszerűen azáltal, hogy előbb szokássá, majd kikényszerített normává válnak.

○ Test és művészet

Testünk felépítése, képességei, érzékszerveink működése nagyban meghatározzák a művészetünket; például, hogy a lábaink révén képesek vagyunk táncolni, hogy tíz ujjunkkal milyen zongoradarabokat tudunk eljátszani, hogy a szemünk lehetővé teszi a festmények befogadását, illetve, hogy színesben látjuk a világot, így színesek a festményeink is.

4. A kultúra és a társadalom

1) Nemzet, csoportok és kultúra

A nemzet, a különféle csoportok számára **a közös kultúra, illetve a nyelv fontos összetartó erőt** jelent, segít kialakítani a közös identitást, politikailag is kohéziót biztosít.

A nemzet kialakulásakor azonban nincs még meg az a kultúrtömeg (alkotások, hősök) amire a nemzetnek szüksége van, ezért ilyenkor **fokozott igény** mutatkozik rá, könnyebb bekerülni a nemzeti panteonba, a nemzet nagyjai közé, az alkotások is könnyebben válnak ikonikussá. Később, ahogy ez az igény kielégül, a lehetőség is lecseng. Lásd ezekről a ‘Nemzet’, illetve ‘A csoportok alapvető jellemzői’ témákban. Lásd még ugyanott, hogy a nemzetek létének egyik pozitívuma az azzal járó kulturális sokszínűség.

2) A kultúrák különbözősége, egymásra hatása

Bár a kultúrák sokszínűsége érték, és a közös kultúra összetart – **a különböző kultúra ugyanakkor elválaszt, szembeállítja** egymással a különböző csoportokat, konfliktusokat generál.

Hogyan?

- Egyfelől **a kultúrák inkompatibilitása, összeférhetlensége révén.** Mondjuk, hogy az egyiknek szerves része a műezzin hívószava, a másikat meg kimondottan idegesíti, vagy, hogy az egyik rossz szemmel nézni a másik kultúrába tartozó nők fedetlenségét.
- Másfelől a különböző kultúrák által definiált csoportok **érdekei is ütközhetnek** – például, ha az egyik nép a másik rovására terjeszkedne.

A kulturális **különbségek egy társadalmon belül** is gyakoriak. Utaltam fentebb a különböző szubkultúrákra, de egymástól gyakorlatilag teljesen különböző kultúrák is együtt élhetnek. Lásd továbbá az 'Egyenlőtlenség' témában, hogy a különböző társadalmi rétegek, a szegények és a gazdagok, kultúrája is eltérő lehet.

Illetve ugyanott, a szegénység-gazdagság önfenntartó voltát, amihez a kultúra, mondjuk a rétegek különböző munkamorálja is hozzájárul. (Lásd továbbá, hogy a később élők megöröklék a kultúrát, kulturális alkotásokat is a korábbiaktól.)

Szintén elhangzott, **egy adott kultúra** (különösen a sajátunk) **is lehetne másmilyen**, ha a dolgok másképp alakultak volna.

Kultúráról-kultúrára, az elmondottaknak megfelelően, **sok minden változó.** Lásd például 'A siker motívuma' témában, hogy az is, hogy mi számít sikernek, minek mekkora a nimbusza, mit mennyire becsülnék; vagy 'Az etika alapjai' témában, hogy az is, hogy mi az etikus. Ugyanakkor, mint a 'Bevezetés (Az ember élete)' témában olvasható, **van példa a széles körű egyezésekre is**, például, hogy egymástól távoli kultúrákban is számos közel azonos tartalmú közmondást találunk. (Aminek nyilván nem nehéz kitalálni az okát.)

A különböző **kultúrák** gyakran érintkeznek, és **hatással is vannak egymásra.** Ennek során sok minden át szokott kerülni egyik kultúrából a másikba, így például szavak, szokások, a vallás illetve annak bizonyos elemei, stb... Valamint lásd itt mindjárt a kulturális felvirágzás tényezői között a népek, kultúrák érintkezését. (@@Vannak még esetleg másféle hatások a kultúrák között? Ötletek?)

Lásd továbbá a ‘Globalizáció’ témában a kulturális globalizációt, a kultúrák, illetve azok elemeinek szabad nemzetközi mozgását, mely napjaink egyik meghatározó kulturális jelensége.

Több minden található még ott ennek kapcsán: a kulturális globalizáció fontos tényezői, így a média globalizálódása, és az utazás és kapcsolattartás lehetőségeinek kibővülése; a kulturális globalizáció előnyei és hátrányai; a kulturális sokszínűség csökkenése; az, hogy a globalizáció egyirányúságának egyik oka a helyi kultúrába beépülő külső elemek, és a kiháló helyi elemek, melyek aligha élednek fel újra; illetve az, hogy a kulturális különbségek képesek fékezni a globalizációt, a munkaerő országok közötti áramlását.

Lásd továbbá itt alább a kultúrák sokszínűségének csökkenéséről és megőrzéséről írtakat.

3) A kulturális felvirágzás tényezői §

Mik tesznek jót a kultúrának?

• Társadalmi stabilitás, prosperitás

Nyilván, ugye „háborúban hallgatnak a múzsák”, zaklatott körülmények között kevésbé van lehetőség az elmélyülésre, alkotásra, a kultúra fogyasztására – valamint természetesen az sem árt, ha van pénz a kultúra ápolására, az alkotók támogatására. Lásd ehhez a ‘Politikai konfliktusok’ témában a hódítás, birodalomépítés pozitívumai között a békét és stabilitást; illetve a ‘Gazdasági növekedés és fejlődés’ témában, hogy azok elősegítik az oktatást, kultúrát, kulturáltságot.

• Népek, kultúrák érintkezése β

Miáltal az egyes kultúrák polgárai új tudással gazdagodhatnak, új eszmékkel ismerkedhetnek meg, új benyomásokat szerezhetnek, új ötleteik támogadhatnak, ötvözhetik a különböző kultúrák elemeit, kitörhetnek a megszokott kerékvágásból.

(@@@Ide példának több jelöltem is van, de jó volna, ha ezeket megerősítené valaki, hogy mennyire érintkeztek, mennyire okozott az felvirágzást: az iszlám és a kereszténység érintkezése a középkorban, különösen Hispániában; a nyugati és az afrikai kultúrák vegyülése Amerikában; a Selyemút által összekötött Európa és Ázsia; a római és a görög kultúrák találkozása. Melyik volna ide a legjobb példa? Mennyire általános, hogy az érintkezés kulturális felvirágzáshoz vezet?)

• Igény a kultúrára

Ami több mindből fakadhat:

- Említettem a kultúrára mutató fokozott igényt a **nemzetek indulásakor**.
- **A hatalmasok igénye** a kultúrára

Amivel ugyan nagyrészt a saját nagyságukat igyekeznek demonstrálni – ez azonban nem csökkenti a királyi udvarokban megszülető zeneművek, paloták, egyéb alkotások értékét. Lásd ehhez a ‘Demokrácia és diktatúra’ témában a diktatúra potenciális előnyei között a nagy alkotásokat.

- **A köz részéről mutató igény**

Nyilván, ha a népek kell a kultúra, az is pénz, az is lelkesíti az alkotót. **Különösen** erőteljes ez a kulturális vákuum, **amikor valami új és jó jön**, ami addig nem volt, és amire ezért nagy a kereslet: lásd a XX. század második felét, amikor rock and rolltól kezdve, a beaten, a rockon, a popon keresztül a techno-ig számtalan újdonság született, amit eladdig

senki nem hallott, és hirtelen mindenkinek kellett. (Kiváltképp igaz ez ennek az időszaknak az elejére, ameddig szinte semmilyen modern könnyűzene nem létezett.)

• Igényes, érzékeny közönség – tehetséges alkotók

Ha a közönség elvárja a minőséget, az alkotók pedig képesek is szállítani azt, akkor érthető módon jó művek születnek. A **kifinomult 19. század arisztokráciájában** és a **XX. század második felének** még viszonylag hagyományos elvek szerint nevelt, ugyanakkor szabadságra vágyó és lelkes **fiataljaiban** megvoltak a szóban forgó tulajdonságok, hasonlóan a **kor alkotóihoz**.

A **mai közönségről és alkotókról viszont már kevésbé mondható el mindez**. Vegyük még ehhez hozzá a **marketing hatalmát**, hogy az sok mindent elad, a **piac pedig nem törekszik művelni a népet**, hiszen a célja a haszon (lásd ezeket ‘Az alkotások megítélésének tényezői’ és az ‘Ár és érték’ témákban); illetve a **szívnek, a tehetségnek, az eredetiségnek és a műgondnak** az újabb keletű **leértékelődését**, (ahogyan arról az ‘Érdekes kulturális jelenségek’ témában lehet olvasni) – és máris érthetőbb a mostani alkotások szembeötlő tartalmi igénytelensége az elmúlt időkhöz képest. (Tartalmi, merthogy látványban, technikailag gyakran ott vannak ezek – csak épp nem az a lényeg.)

Lásd még ‘Ár és érték’ témában a kultúra piaci értékelését, vagyis, hogy az kap pénzt, amit megvesznek, ennek előnyeit, hátrányait; és hogy a kultúra mennyiben speciális árucikk.

• Új lehetőségek, ötletek, eszközök

Mint amilyenek **különösen** mondjuk a **modernitással** is megnyíltak: az ilyenek szintén elősegítik a kulturális felvirágzást. Annak előtte ugyanis nem is igen gondolt senki teszem azt impresszionista vagy absztrakt festményekre vagy könnyűzenére – ahogy azonban az új lehetőségek átmentek a köztudatba, hirtelen sok mindenkinek eszébe jutott, hogy megpróbáljon ilyeneket alkotni, a közönségnek is igénye támadt rájuk, jöttek is az új alkotások, felvirágzott a kultúra.

Ám az új lehetőségek nemcsak **új ötleteket**, hanem **új eszközöket** is jelentettek, a fényképezőtől a filmkameráig, a szintetizátortól a számítógépig – melyek nemcsak megkönnyítették az alkotást, és kitágították a lehetőségeket a meglévő műfajokon belül, de új műfajokat, művészeti ágakat is teremtettek.

Lásd még a ‘Globalizáció’ témában, a kulturális globalizáció előnyei között, hogy a média globalizálódása, az új technológiák koncentrálnak a bevételeket, ami megkönnyítheti a valódi minőség létrehozását is, könnyebben eljuthatnak az emberekhez a különféle alkotások, bővül az adott helyen elérhető választék – ami mellett persze nem szabad elfeledkezni hátrányokról sem.

4) A kultúra, a mentalitás átható volta

Ezen azt értem, hogy egy ember, szervezet 19, nemzet kultúrája, mentalitása ezek viselkedésének, megnyilvánulásainak sok különféle aspektusában megjelenik; **például** abban, ahogyan az ember beszél, dolgozik, öltözködik, él, vagy, a nemzetről szólva, a politika hangnemében, a közrendben, köztisztaságban, az általános munkamorálban, hogy hogyan művelik a tudományt, a művészetet, milyen a humor, és így tovább.

Egyúttal **sok mindent meg is lehet érteni, előre lehet jelezni abból, ha ismerjük egy nemzet kultúráját**. Például, ha figyelembe vesszük Japán vagy a németek (poroszok) hagyományos militarizmusát, nem meglepő, hogy mit műveltek a világháborúkban. (Persze más tényezők is szerepet játszhatnak azért.) És **kicsiben is**: ha tudjuk, hogy milyen

kulturális környezetből (nemzetből, családból) való **egy ember**, elég jó fogalmunk lehet arról, hogyan gondolkodik, hogyan viselkedik majd különféle helyzetekben.

Lásd még az ‘Ideológiák’ témában az ideológiák, módszerek (például a versengés) szétsugárzását különböző területek között.

A közös kultúra továbbá egy közös mögöttes tudástömeget is biztosít a tagjai számára, melynek segítségével „félszavakból is megértik egymást”. Például, ha azt mondom egy másik magyarnak, hogy „na, megjött Mátyás király”, akkor rögtön tudja, hogy arra célzok, hogy mindig igazságot próbál tenni. Illetve, mint utaltam rá, a közös kultúra sok közös témát is ad, úgy, hogy nem kell Ádámtól és Évától elkezdni, ha mondjuk Petőfiről akarok beszélgetni. (@@Példák még? Jobb példák?)

Érdekes megfigyelni az is, hogy **egy-egy kultúra** egy komplett kis világ, **mikrokozmosz**, a maga irodalmával és festészetével, szokásaival és hőseivel, stb... Ott vannak továbbá a **szubkultúrák**, mint kisebb világok; másfelől pedig a kultúra egésze, a **világkultúra**, mely szintén egy külön világ, (mondjuk a fizikai világ mellett). A világkultúrát melleleg nem is csak a nemzeti vonalak mentén lehet felosztani, de mondjuk műnemek, műfajok mentén is: így kapjuk az irodalom világát, a zene világát, a jazz világát, és így tovább.

Végül még egy, amit érdemes észrevenni: ahogy **a népek történelme hatással van azok kultúrájára, mentalitására**. Gondoljunk például a magyarok hányattatott történelmére, és az ügyeskedő, a jég hátán is megélő mentalitásunkra; de vehetjük a kínaiak életét a császárságban és a konfucianus, tekintélytisztelő, a közösséget az egyén elé helyező életszemléletüket; vagy ott van az amerikaiak cowboy történelme és szellemisége is. Ugyanakkor a kapcsolat fordítva is működhet: **a kultúra is hatással lehet a történelemre**: emlékszünk az emlegetett japán és német militarizmusra, de melléjük tehetjük a zsidók rendíthetetlen hagyománytiszteletét is, ami miatt aztán szétszóródásuk után sem asszimilálódtak, amit sokfelé nem néztek jó szemmel... (@@Írhatjuk ide, hogy a törekvő természetüket, a vagyonukat, befolyásukat sem nézték jó szemmel?)

Lásd még ehhez az ‘Agresszió’ témában a körülmények hatását a viselkedésre, a kultúrára; hogy ahol az ingóságoknak nagy a súlya a vagyonban, ott az emberek igyekeznek olyannak feltűnni, mint akiktől nem lehet elvenni a dolgaikat – ami hozzájárul egy agresszívabb kultúrához.

5. Annak az alapvető fontossága, ami az emberek fejében van

(Említettem, hogy ami az emberek fejében van, annak nagy része a kultúrából származik: ezért érdemes ezt itt tárgyalni.)

Először is **mit értek az emberek fejében lévő dolgok alatt?** Elsősorban a motivációkat, a széleskörű tájékozottságot, a világnézetet, a gondolkodásmódot, a kulturáltságot – kevésbé az intelligenciát – a szaktudást, technikai hozzáértést pedig egyáltalán nem.

1) Mik függenek attól, ami az emberek fejében van?

○ Az, hogy hogyan érzik magukat

Például, mert a problémákhoz hozzá lehet állni így is meg úgy is; mondjuk pusztán attól, hogy tudatosítom magamban, hogy másnak még sokkal rosszabb, kevésbé fogom magamat sajnálni. Hasonlóan, ha képes vagyok örömet találni az anyagiakon kívül, az egyszerű dolgokban, rögtön kevésbé fáj, hogy nem én vagyok a leggazdagabb; stb...

○ Hogy mire törekszenek az emberek

Az előző példát folytatva, ha kevésbé érdekel a pénz, kevésbé is hajtok érte.

○ Hogyan bánnak, mennyire törődnek egymással

Akiket csak a pénz érdekel, csak magukért hajtanak, azokat kevésbé érdeklik mások, rosszabbul bánnak velük; illetve nyilván az is sokat számít, hogy az emberek mit tartanak helyesnek, milyen etikai elveket követnek.

○ Mire, hogyan használják az eszközöket

Az, hogy a tudomány és a technológia fejlett eszközöket ad a kezünkbe egy dolog: minden eszközt lehet ugyanis jól és rosszul is használni – ez pedig attól függ, igen, ami az emberek fejében van.

○ Mennyire látják reálisan a dolgokat, mennyire jól tudják megítélni azokat, mennyire megtéveszthetőek, manipulálhatóak, mennyire képesek messzebbre tekinteni

Mely utóbbi egyrészt egyéni életünkben is fontos, például hogy hosszabb távú jólétünk érdekében letegyük a cigit, lefogyjunk, stb...; de a világ sorsát illetően is üdvös volna kevésbé rövidlátónak lenni, gondoljunk csak a fenyegető globális problémákra, melyek elkerülése érdekében a jelenben kellene áldozatokat hozni.

○ Milyen rendszert tartanak kívánatosnak, milyen vezetőket választanak, azok hogyan vezetnek – és nagyrészt az is, hogy merre megy a világ.

Ezen kívül a könyv számos témájában utalok annak a fontosságára, ami az emberi fejekben van.

Például:

- **‘Politikai konfliktusok’**: a félelem és tudatlanság szerepe a konfliktusokban, háborúkban
- **‘Gazdasági növekedés és fejlődés’**: az, hogy melyik ország gazdag és melyik szegény, jelentős részben a fejekben dől el, különösen ami a munkamorált és az opportunizmust illeti, hogy mennyire dolgoznak az emberek – vagy inkább a rendszert próbálják kijátszani.
- **‘Egyenlőtlenség’**: az egyenlőség változó ára, például hogy egy kevésbé opportunista közegben könnyebb azt elősegíteni.
- **‘Globális problémák’, ‘Egy jobb világ’**: a gondolkozásmód megváltoztatásának fontossága.

2) A kulturáltság fontossága

Ami szintén a fejekben van. Ha az emberek kulturáltak, kulturáltan viselkednek, annak számos pozitív hatása van: rendesebben élhetnek, rendesebbek egymással is, harmonikusabb a társadalom – és jobb az élet. Ezt nem kell sokat magyarázni.

Valamint lásd még ehhez a következőket:

- **‘Demokrácia és diktatúra’**: a jól működő demokrácia előfeltétele a (demokratikus) kulturáltság.
- **‘Gazdasági növekedés és fejlődés’**: a kulturáltság hozzájárul a korrupció csökkenéséhez.
- **‘Egy jobb világ’**: hogy a mai világ számos hibája mellett azért sokaknak kulturáltabb életet tesz lehetővé.

3) A világ anyagi, technikai oldala – és ami a fejekben van

Mindamellet, természetesen az anyagi oldalt, a technológiát, a szaktudást sem kell lebecsülni, ezek is fontosak: nyilván nagyon jó dolog, hogy tudunk házakat építeni, hogy meg tudjuk gyógyítani a betegségeket, hogy vannak gépeink, stb... – csak ennél még fontosabb az, ami a fejekben van. (Egyebek mellett azért, mert ez dönti el, hogy mire használjuk az eszközeinket, a szakértelmünket: hogy betegségeket gyógyítunk vagy atombombát gyártunk.)

A mai világ azonban egyértelműen az anyagi oldalt állítja előtérbe, a „hogyan”-t, a „miért”-tel szemben – ami hiba:

A technika érdemeinek elismerése mellett, fel kell ismerni, hogy az emberek gondolkozása

legalább annyira fontos, legalább annyit is kellene foglalkozni vele.

Lásd ehhez a technika felértékelődését az ‘Iparizált világunk’ témában.

Meg azt sem árt még észrevenni, hogy **az emberek azért annyival boldogabbak manapság, mint régen**, mint amennyit a technikai tudásunk, az anyagi lehetőségeink bővülése indokolna. ß

4) Társadalmi változások és ami a fejekben van

Az elmondottak azt is mutatják, hogy **ha mélyreható változásokat akarunk elérni a világban, azt alsó szinten, az emberek gondolkozásában kell megalapozni.**

Ami egyébként azt is jelenti, hogy a fontos változásokhoz sem feltétlen kell nagy befektetés vagy új találmányok: gondolatokat olcsón és egyszerűen is át lehet adni.

Ezzel együtt **a felső szint**, a felülről jövő kezdeményezés **lehetőségeit sem szabad elhanyagolni** a világjobbításban: innen kormányozzák ugyanis a népet, szervezik a folyamatokat, és mutathatják a követendő utat – bár mindez természetesen csak akkor ér valamit, ha kellően jó szándékú és felvilágosult emberek ülnek ezekben a pozíciókban.

Az alsó szint fontossága egyébiránt nem jelenti azt, hogy meg kellene várni, hogy ott tökéletesek legyenek a feltételek – de ha ott nincs kellően megalapozva a váltás, akkor felülről sokkal nehezebb bármit is elérni, a jó szándékú próbálkozások is könnyen elvéreznek a tömegek ellenállásán. (Különösen egy demokráciában. Lásd ehhez a ‘Demokrácia és diktatúra’ témában, hogy a diktatúra hatékonyabb lehet a problémák, válságok kezelésében – de még ott sem feltétlen könnyű népszerűtlen intézkedéseket tenni.)

Míg a felsőbb szintű intézkedések gyorsak, a gondolkozás átformálása nem megy egyik napról a másikra. Gyakran nem is próbálkoznak vele, csak spontán formálódik – vagy ha mégis, akkor nem a legjószerűbb módon, ahogyan a politikai propaganda, vagy nem a legfelvilágosultabban teszik azt, lásd az egyházak ténykedését. (Illetve időnként meg lehet figyelni bizonyos kisebb kaliberű kísérleteket is, emlékezzünk például a Szomszédok sorozat népszerű kisleveleire.)

Mindenesetre a dolog **nem reménytelen**, mi több, arra is akad példa, hogy akár egyetlen ember képes volt jelentős **hatással lenni**, ahogyan történt az Jézus, Mohamed vagy Buddha esetében – ha végül nem is mindig pontosan az lett a dologból, ahogyan azt először elképzelték. (No és persze az Egyvilág is ezzel próbálkozik: rendet rakni végre **az emberek fejében**.)

6. A kultúra változása

6.1. A kultúra tehetetlensége és néhány már említett hatás

1) A kultúra tehetetlensége

Vagyis, hogy **a kultúra rendszerint csak lassan változik.** (Különösen így van ez az alapvető mentalitás tekintetében, hogy egy nép mennyire szabálykövető, dolgos, stb...) **Ugyanakkor a viszonylag gyorsabb változások sem túl ritkák;** mint amilyen például bizonyos országok nyugatizálódása volt, így Japáné és Kínáé. (Bár természetesen ez sem jelentette a kultúra teljes kicserélődését.)

Egy másik tipikus jelenség az úgynevezett **normaszakadás** (norm cascade) (@@Jobb magyar szó erre?) Ez annyit tesz, hogy egy régóta fennálló társadalmi norma egyszer csak rövid időn belül megszűnik. Jellemző példa a kínai nők lábának fájdalmas elkötözése, melyet évszázadokig gyakoroltak – majd a XX. század első felében viszonylag gyorsan felhagytak vele.

A kultúra tehetetlenségét egyébként **kicsiben**, a szubkultúráknál is meg lehet figyelni, például olyan helyi közösségeknél, ahol őrzik a helyi szokásokat, a sajátos helyi mentalitást. β

2) A kultúrák egymásra hatása, a történelem hatása, a kultúrák felvirágzása, a társadalmi változások és ami a fejekben van

Ezekről fentebb már értekeztem, itt csak idézzük fel gyorsan a kultúra változása kapcsán a különféle elemek kultúrák közötti átvételét; a történelem kultúraformáló hatását; a kulturális felvirágzás különféle tényezőit; valamint a fejekben lévő dolgok fontosságát, azt, hogy ha mélyreható változásokat akarunk elérni a társadalomban, azt alsó szinten kell megalapozni.

6.2. A mai világ jelentős kulturális változásai

• Kulturális globalizáció

Mely a kultúrák szabad nemzetközi mozgása, és fentebb már érintettem.

• Korunk hosszú távú társadalmi tendenciái

Ahogy az utóbbi pár évszázadban mélyreható változások mentek végbe a társadalomban, a kultúrában, például a

világnézetet, az életmódot, a nemiség különböző aspektusait illetően: általában véve, sok tekintetben szabadabbá vált az ember, kevésbé erőltetik rá a vallási dogmákat, lazultak a társadalmi normák, a nemi szerepek, a családi kötöttségek, és így tovább... Lásd erről az 'Ember, társadalom és család a modern világban' című témában.

• A mai világ gyors változása

Melynek jelentős része kulturális természetű, vagy szoros összefüggésben áll a kultúrával: ilyen a társadalmak hatalmas mérete, az új technológiák, a TV, az internet, a mindenféle kutyü és az általuk teremtett új kulturális közeg, a pornográfia elérhetősége, a fogamzásgátlás lehetősége, stb... Ez csupa olyasmi, amire az evolúció nem tudta felkészíteni az embert, némelyik által pedig kimondottan kivonjuk magunkat a biológiai irányítás alól (pl. a pornóval, fogamzásgátlással) – így súlyos hatásaik lehetnek az emberiségre. Bővebben lásd a 'Fennmaradás' témában.

• Az új technológia teremtette új kulturális közeg

Mik a főbb jellemzői ennek?

- **Információbőség, információdömping, hatalmas választék, gyakorlatilag minden elérhető**
- **A csillogó-villogó, könnyen fogyasztható termékek áradata, a minőség romlása. (Bár elvileg sok minőségi alkotás is elérhető.)**

Mit értek az alatt, hogy **a minőség romlása**? Azt, hogy az emberek tartalmilag gyengébb, felületesebb filmeket, zenéket, stb... fogyasztanak – azért, mert ezek könnyebben fogyaszthatóak, a piac pedig kiszolgálja az igényeket: iparilag gyártja, futószalagon szállítja a könnyed árut. Mindamellet, **sok minőségi alkotás is elérhető – csak éppen** ezeket nemigen reklámozzák, elvesznek a gagyai áradatában, csak az találja meg őket, aki tudja, mit keressen – no és persze ezek nehezebben is emészthetőek. Igaz ez úgy a régebbi időkből ránk maradt kincsekre, mint a ma készülő tartalmas darabokra. (Mert azért ilyenek is akadnak.)

Lásd ehhez az 'Ember, társadalom és család a modern világban' című témában az újabban tapasztalható

felületesedést, beszűkülést, elidegenedést – melyben a technológia is ludas.

- **Az emberek folyamatos behálózottsága, a közösségi média, és a személyes kapcsolatok sorvadása**

Melynek tekintetében az okostelefonok tették fel a pontot az í-re, ahogy most már a nép az utcán, a buszon, mindenhol folyamatosan a telefonjába temetkezik, olyankor is, amikor fizikailag együtt vannak: személyes kapcsolataik így leépülnek – akkor is, ha a személytelen képernyőn, a Facebook-on keresztül szünet nélkül kapcsolatban állnak.

- **A kultúra, a média globalizálódása, az utazás és kapcsolattartás könnyebbé válása.**

Mint említettem. Ezek is részei a technológia teremtette új kulturális közegnek.

- **Az alkotás eszközei könnyebben elérhetőek.**

Manapság, akiben megvan a tehetség, akár csak egy számítógéppel jelentős mértékben kibontakoztathatja, de hegyekben állnak a fényképezők, hangszerek, stb... is. (Illetve a kevésbé tehetségesek is belevághatnak.) Bár eredetét már nem feltétlen könnyebb alkotni; illetve a hatalmas kínálat, és az iparizált, globális média miatt megélni sem lehet belőle.

- **Az önszerveződés új lehetőségei**

Hogy ugyanis például a Facebook-on könnyen egymásra tudnak találni a hasonló érdeklődésű emberek, közösséget alkothatnak, együttműködhetnek, akár egymástól nagyon távolról is. (És nem is csak kulturális, de politikai célokból is.)

- **Mindenki szabadon beszélhet és nehezebb eltitkolni a dolgokat.**

Más kérdés, hogy mennyire figyelnek oda az emberre, mennyire lehet kiválasztani a sok hangból az igazat, illetve, hogyha kiderülnek a disznóságok, vannak más módszerek is az elkenésükre. (Bár ez is inkább politika.)

Lásd még az ‘Érdekes kulturális jelenségek’ témában a művészet modern tendenciáit, köztük a minőség leértékelődését.

(@@Kellene még valamit említeni itt az új kulturális közegről?)

1

6.3. A kulturális sokszínűség csökkenése és megőrzése

Fentebb volt szó a kultúrák különbözőségéről, változatosságáról – illetve utaltam a kulturális globalizációra is, mely újabban csökkenti azt. Szedjük itt össze, mi jó és mi rossz van ebben a sokszínűségben, és hogy hogyan érdemes törekedni annak megőrzésére.

2

1) A sokszínűség előnyei és hátrányai

3

• Előnyök

○ Különböző megoldások tesztelése

Mindegyik kultúra tulajdonképpen egy társadalmi kísérlet, mely feltárja, hogy a benne alkalmazott megoldások mennyire működőképesek, milyen hatással vannak a csoport életképességére.

4

Ha például bizonyos kultúrák szabad folyást engednek a változásnak, a fejlődésnek, míg mások konzervatívabbak, akkor megláthatjuk, melyik út hová vezet, és akik a kevésbé működőn indultak el, azok példát vehetnek a többiekről; esetleg a hatékonyabb kultúra átveheti a sikertelenebb helyét. Ha azonban csak egyféle kultúra van, és az nem működik, akkor megállhat az élet.

5

○ A különféle kultúrák színesítik a világot

6

Nem kell sokáig magyarázni, hogy sokkal érdekesebb egy világ körüli út, ha nem mindenhol csak a McDonald's-ban lehet enni, stb... Lásd fentebb, hogy a kultúrkinés valóban kinés.

• Hátrányok

7

○ A népek, emberek szembeállítás, konfliktusok

Mint láttuk a különböző kultúra elválaszt egymástól, illetve konfliktusokat generál, egyrészt a kultúrák inkompatibilitása, összeférhetetlensége miatt, másrészt pedig az elkülönülő csoportok érdekeinek ütközése folytán.

8

○ **Ártalmas kulturális elemek**

Bizonyos kulturális elemek kártékonyak lehetnek, egyfelől másokra – de a **saját gyakorlóikra nézve** is. Az utóbbira példa ha egy csoportban rossz szemmel nézik a törekvést, visszahúzzák az igyekvőket (emlékeszünk rá, hogy a kultúra gondok forrása lehet a felzárkózásban); vagy ha a társadalom bizonyos tagjait, a nőket, a páriákat, stb... elnyomják; vagy ott van a nők hagyományos körülmetélése, és az idézett kínai lábelkötözés is. **Másokra, más népek számára** pedig mondjuk az a kártékony, ha egy kultúra nagyon harcias, a környező népek leigázására ösztönöz.

Kívülről nézve egy kultúrát, egységként szemlélve azt, **könnyű úgy látni, hogy az egész kultúra rossz**. Közelebbről megvizsgálva **viszont általában ki lehet szűrni belőle** azokat az elemeket, melyektől ha az adott kultúra megszabadulna, változtatna rajtuk, az nagyban orvosolná a problémákat. Így például egy kultúra nyelve, egész művészete, egyéb szokásai sem hibásak abban, ha a nőket elnyomják. Más kérdés, hogy az **ártalmas elemek** mennyire integráns részei a kultúrának, mennyire lehetséges anélkül megszabadulni tőlük, hogy a kultúra tagjai úgy éreznék, hogy ez már nem ugyanaz.

Hozzá kell tenni továbbá, hogy **kultúrák esetén sem szabad egy kalap alá venni azok minden tagját**. Különösen, gyakran ezeken belül is ott vannak a szélsőségesek, akik a saját szélsőségességüknek megfelelően értelmezik a kultúra, a vallás rendszerint meglehetősen homályos tanításait – de ott vannak mérsékeltek is, akik nem érdemlik meg, hogy elítéljék őket a szélsőségesek elvakultságáért, nem is beszélve a saját kultúrájuk által alávetettekről. Lásd a ‘Bal oldal - Jobb oldal’ témában a szélsőségekről írtakat.

2) A sokszínűség megőrzése

A kultúrák, azok sokszínűsége tehát érték, amit meg kell őrizni, lehetőleg az általa okozott problémák minél nagyobb fokú kiküszöbölésével.

A kultúrák megőrzése ezen kívül azért is fontos, mert **az emberek ragaszkodnak a kultúrájukhoz**, változó mértékben ugyan, de féltve őrzik azokat a leépüléstől, a külső hatásoktól, a globalizációtól. Lásd ehhez ‘Az emberiség egysége’ témában, hogy bár kívánatos, hogy a világ népeit közelebb

hozzuk egymáshoz – ennek azonban nem kell egyformaságot jelentenie.

Érintetlenül hagyni sem kell őket azonban, **a felsorolt káros elemek nem baj, ha az enyészeté lesznek**, ha a kultúrák ennyiben megváltoznak, humanizálódnak, megtisztulnak az efféle hordaléktól, a tagjaik pedig felismerik, hogy ezek nélkül is lehet, sőt még jobb, muszlimnak, hindunak, kereszténynek lenni, stb...

Rendkívül fontos továbbá a tapintat és a tolerancia: a kellő tapintat, önmérséklet azok részéről, akiknek a kultúrája, szokásai mások terhére volna; a kellő tolerancia pedig azoktól, akiket mások kultúrája zavar. A tapintatnak és a toleranciának egyszerre kell érvényesülnie: egyik féltől sem várható el a teljes alkalmazkodás, mindkét félnek erőt kell vennie magán.

Lásd ehhez a ‘Konfliktuskezelés’ témában, hogy mindkét félnek engednie kell, és hogy minél inkább kisebbségben van valaki, annál inkább neki kell alkalmazkodnia; lásd ugyanott, hogy törekedni kell egymás megértésére, beleértve a kulturális különbségeket is – amiből azonban nem következik, hogy csak mert valami „a kultúrájához tartozik”, szabadon művelhetném, tekintet nélkül arra, hogy az mennyire zavar másokat. Lásd végül a ‘Globalizáció’ témában a helyi kultúrák támogatását, de azt is, hogy a multikulturalizmust sem kell túlzottan erőltetni; valamint itt fentebb a felzárkózással járó asszimilációt.

A Témák lapról kiindulva a régebbi témák is véleményezhetők. Minden téma címe mellett megtalálod a megfelelő kérdőív, fórum és e-mail linkjét.

Klikkelhető linkek (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

[Kérdőív](#) – [Fórum](#) – [Email](#)

Valamint, ha tetszett, oszd meg ezt a témát a Facebook-on.

Klikk a gombra (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

